

Калініна Тетяна,

канд. психолог. н., доцент кафедри

корекційної освіти та спеціальної психології

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

(м. Харків Україна)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Останнім часом завдання підготовки дітей до шкільного навчання займає одне з важливих місць у розвитку уявлень психологічної науки. Успішне вирішення завдань розвитку особистості дитини, підвищення ефективності навчання, сприятливе професійне становлення багато в чому залежить від того, наскільки вірно враховується рівень підготовленості дітей до шкільного навчання.

Варіативність видів затримки психічного розвитку (ЗПР) та різних нервово-психічних порушень, які можуть їх супроводжувати, породжує проблему науково обґрунтованої організації психолого-педагогічного освітнього простору, яке було б адекватно специфіці індивідуального розвитку дитини (І. Мамайчук, В. Нікішина, Л. Прохоренко, Т. Сак, М. Семаго, Н. Семаго, У. Ульєнкова та інші). Проблемою затримки психічного розвитку займаються багато фахівців: лікарі, педагоги-дефектологи, психологи, соціальні працівники. Більшість досліджень у спеціальній психології та педагогіці присвячено проблемам навчання та виховання дітей із ЗПР у дошкільний і початковий період [5].

Діти із ЗПР, за даними наукових досліджень, відчувають адаптаційні труднощі переходу від дошкільної до початкової освітньої ланки. Особливо загострюються труднощі дітей із ЗПР у передкризові й кризові періоди: якщо в дошкільному віці корекційно-розвиткові завдання не були вирішені на належному рівні, то з новою силою вони заявляють про себе вже в

початковій школі. Загальнотеоретичні положення досліджуваної проблеми були розроблені в наукових працях Л. Божович, Л. Виготського, І. Дубровіної, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва.

Процес адаптації дитини із затримкою психічного розвитку до початкової школи представляє складну теоретичну і практичну проблему. Особливої актуальності набуває робота психолога з дошкільниками із ЗПР, які закінчують заклад дошкільної освіти. Це пов'язано з тим, що при переході з дошкільного закладу до початкової школи відбувається зміна соціальної ситуації розвитку, що ускладнює вимоги до адаптаційних можливостей дошкільників, у поєднанні з несподіваними, якісними перетвореннями, які стосуються всіх сторін розвитку особистості дітей, зазначають необхідність організації спеціальної допомоги, психологічної підтримки дітей на цьому етапі.

Формування та розвиток особистості дошкільника із затримкою психічного розвитку в період закінчення дошкільного закладу і переходу на початковій щабель шкільного навчання, є актуальними питаннями спеціальної психології, які недостатньо представлені в сучасних наукових дослідженнях.

Практичний психолог, спостерігаючи, вивчаючи і вирішуючи ті чи інші особистісні проблеми дошкільників із ЗПР, стикається з цілим рядом складних і неоднозначних питань. Одне з першочергових завдань психолога на етапі перехідного періоду – це адаптація дітей в новому соціально-педагогічному середовищі; створення умов для ефективного пристосування до нової ситуації і допомога дітям, що зазнають різноманітних труднощів у виробленні адаптивного стилю поведінки [1].

Зниження адаптації дитини в перехідні періоди розвитку означає, що багатьох проявів дезадаптації можна уникнути (частково або повністю), якщо в стабільний період попереднього розвитку, тобто в дошкільному віці, цілеспрямовано формувати у дитини адаптаційні психологічні механізми. Цьому, на наш погляд, сприятиме психологічний супровід дошкільників із

ЗПР. Таким чином, виникає необхідність проведення спеціальної, цілеспрямованої роботи з підготовки дітей із ЗПР до переходу в початкову школу. Цьому, на наш погляд, сприятиме психологічний супровід дошкільників із ЗПР.

Проблема психологічного супроводу, його різноманітні теоретичні та методичні аспекти розглядалися в роботах сучасних учених (Е. Александровська, Л. Гречко, І. Дубровіна, Є. Клопота, В. Кобильченко, А. Лідерс, М. Малофєєв, Т. Скрипник, Г. Соколова, Н. Софій, О. Хохліна та інші). Значне місце в цих дослідженнях відводиться механізмам, напрямам, видам, способам й умовам надання психологічної допомоги й підтримки.

Основною метою психологічного супроводу дошкільників із ЗПР є створення максимально комфортних умов перехідного періоду, які дозволяють повною мірою реалізувати здібності та нахили дитини, сформувати успішність, високу адекватну самооцінку й прагнення до самореалізації. Тобто, психологічний супровід має забезпечувати умови для емоційного благополуччя та повноцінного психічного та особистісного розвитку дитини із ЗПР в новій соціальної ситуації, при переході в початкову школу, допомога в адаптації до нових умов життєдіяльності, попереджувати виникнення психологічних проблем. Крім того, психологічний супровід передбачає своєчасне виявлення труднощів у психосоціальному розвитку дитини, визначення умов та засобів їх корекції, й профілактики [4].

Пошук найбільш ефективних шляхів наступності між дитячим садком і школою передбачає виявлення і усунення причин, що породжують у дітей труднощі при переході з однієї освітньої ступені в іншу

Наші спостереження показують, що в здійсненні наступності в роботі дитячого садка і початкової школи є істотні недоліки, які ускладнюють процес адаптації до шкільного життя.

По-перше, в школі недостатньо враховується рівень готовності дитини із ЗПР до оволодіння шкільним матеріалом. У дітей із ЗПР відсутні такі

важливі показники готовності до навчання – сформованість відносно стійкого ставлення до пізнавальної діяльності; достатність самоконтролю на всіх етапах виконання завдання; мовленнєва саморегуляція.

По-друге, рівень освітньої роботи з дітьми із ЗПР в дошкільних закладах не завжди відповідає вимогам шкільного навчання. Педагогами дошкільних закладів і шкіл не приділяється належної уваги забезпечення єдності організаційної, методичної та виховної роботи дитячого садка і школи.

На наш погляд, психологічний супровід наступності розвитку дітей на етапі переходу із закладу дошкільної освіти в початкову школу є оптимальною організаційною формою для створення прийнятних умов безболісного і плавного переходу дітей із ЗПР з одного освітнього закладу до іншого [2].

Під психологічним супроводом наступності розвитку дітей під час переходу з дитячого садку в початкову школу, ми розуміємо систему організаційних, методичних, дослідницьких і розвивальних заходів для дітей, педагогів, вихователів, адміністрації та батьків, спрямованих на оптимальний розумовий та особистісний розвиток дітей із ЗПР.

Основними завданнями роботи по психологічному супроводу наступності розвитку дітей із ЗПР є:

- 1) створення єдиного освітнього простору, що об'єднує дітей, педагогів, вихователів та батьків;
- 2) побудова здоров'язберігаючого освітнього середовища;
- 3) координація і спільна розробка змісту навчання і виховання;
- 4) створення сприятливих умов для інтелектуального і особистісного розвитку школярів.

Система роботи по психологічному супроводу має цілісний характер, її реалізація здійснюється в три етапи.

Перший етап передбачає психологічний супровід формування готовності дітей із ЗПР в дошкільному навчальному закладі до навчання в початковій школі.

На *другому етапі* здійснюється психологічний супровід адаптації дітей із ЗПР до умов навчання в початковій школі.

Третій етап передбачає супровід розвитку учнів із ЗПР в початковій школі. Психологічний супровід полягає в забезпеченні умов для максимального розвитку особистості кожної дитини із ЗПР.

Психологічний супровід як модель професійної діяльності психолога на етапі переходу дітей із дошкільного закладу в початкову школу має включати такі завдання: адаптація до нових умов, підтримка у вирішенні особистісних проблем і проблем соціалізації, формування життєвих навичок, допомога у побудові конструктивних відносин з дорослими та однолітками.

На основі розуміння причин, механізмів затримки психічного розвитку психологу необхідно розробити адекватні корекційні заходи для забезпечення максимальної соціально-психологічної адаптації дитини в навколишньому середовищі: визначення найбільш адекватних шляхів і засобів розвитково-корекційної роботи з дитиною; прогнозування розвитку дитини, враховуючи її особливості; створення програми соціалізації дитини, формуючи у неї здібності до встановлення соціальних контактів через спілкування, спільну діяльність тощо; реалізація власне психологічної розвитково-корекційної роботи протягом всього процесу розвитку [3].

Психологічна діяльність по створенню оптимальних умов, що сприяють розвитку дітей із ЗПР, повинна мати комплексний характер і включати всіх учасників освітнього простору: дітей, батьків, педагогів (вихователів) і адміністрацію навчальних закладів.

Успішність здійснення психологічного супроводу великою мірою залежить від грамотності співпраці дітей, батьків, вихователів і педагогів,

тобто, принципу партнерства та реалізації принципу індивідуального підходу в процесі навчання і виховання дітей дошкільного віку із ЗПР.

Таким чином, системний і комплексний психологічний супровід включає усі напрями діяльності психологічної служби та орієнтований на побудову освітнього середовища, оптимального для розумового та особистісного розвитку кожної дитини із ЗПР. Також важливою умовою підготовки цих дітей до школи є забезпечення наступності освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Бабкіна Н. В. Психологическое сопровождение детей с ЗПР в общеобразовательной школе. Дефектология. 2006. № 4. С. 38 – 45.
2. Винокурова Г.А. Психологическое сопровождение учащихся с задержкой психического развития на этапе перехода в среднее звено школы Дефектология. 2004. № 6. С. 32 – 34.
3. Калініна Т.С. Організаційні аспекти діяльності психолога в роботі з молодшими підлітками із ЗПР Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць. К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. № 19. С. 260 – 264.
4. Кобильченко В. В. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. 205 с.
5. Сак Т. В. Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 26. С. 215 – 219.